

Odporúčania pre ustajnenie prasníc v pôrodnici

Ing. Ľubomír Botto, CSc.

Slovenské centrum poľnohospodárskeho výskumu, VÚŽV Nitra

V každom pôrodnom systéme pre ustajnenie prasníc sa musia zabezpečiť podmienky pre pohodu, dobré zdravie, rast a úžitkovosť počas celého pobytu. Vzhľadom k tomu, že do kategórie vysokoprasných, rodiacich a dojčiacich prasníc patria aj ciciaky, platí to aj pre ne. Ustajneným prasniciam a ciciakom je potrebné zabezpečiť také životné podmienky, ktoré by umožnili plne využiť ich produkčné schopnosti. Z hľadiska welfare je dôležité zabezpečiť správne parametre ustajňovacích priestorov, prostredníctvom ktorých je možné podstatne ovplyvniť uspokojovanie ich potrieb.

V súčasnosti chovatelia ošípaných okrem iných legislatívnych predpisov musia rešpektovať aj dve nariadenia vlády SR, ktoré sa týkajú podmienok ustajnenia. Je to nariadenie č. 322/2003 o ochrane zvierat chovaných na farmárske účely a nariadenie č. 735/2002, ktorým sa stanovujú minimálne normy na ochranu ošípaných (v znení nariadenia vlády SR č. 325/2003). Kontrolu dodržiavania legislatívnych požiadaviek v chove ošípaných, a teda aj v chove prasníc, vykonávajú orgány veterinárnej a potravinovej správy. Pri ich nedodržiavaní chovatelia môžu očakávať určitý postih, čo len zhoršuje dnešnú situáciu v chove ošípaných na Slovensku, ktorá je aj tak veľmi nepriaznivá.

Ustajnenie pre prasnice v pôrodných systémoch sa musí konštruovať tak, aby umožňovalo prasniciam a ciciakom prístup k fyzicky a tepelne príjemnej, ako aj dostatočne odvodnenej a čistej ložnej ploche, ktorá umožňuje všetkým ošípaným naraz ležať, normálne odpočívať a vstávať a vidieť ostatné ošípané. Prasnice a prasničky týždeň pred predpokladaným prasením a počas prasenia je možné držať mimo dohľadu ostatných.

Chovatelia ošípaných by mali mať na pamäti, že dôležitým faktorom z hľadiska welfare je voľnosť pohybu zvierat. Táto by nemala byť obmedzovaná spôsobom, ktorý by zapríčiňoval zbytočné utrpenie alebo poranenie; ak sú prasnice trvalo alebo dočasne fixované v pôrodnom boxe. Z tohto dôvodu sú pre ustajnenia prasníc vhodnejšie pôrodné koterce s voľným pohybom a to pri individuálnom alebo skupinovom ustajnení. V týchto kotercoch musia byť proti zaľahnutiu prasiatok k dispozícii ochranné zábrany (150 - 200 mm od steny koterca a 250 mm od podlahy). Voľná plocha za prasnicou alebo prasničkou musí byť dostatočná pre ľahký prirodzený alebo asistovaný pôrod, čo je dôležité pri voľbe rozmerov pôrodného koterca. V prípade pôrodného boxu voľný priestor za ním musí byť najmenej 300 mm. Časť z celkovej plochy podlahy koterca, dostatočnej na poskytnutie odpočinku pre všetky ciciaky naraz, musí byť plná alebo prekrytá podložkou, alebo musí byť podstlaná slamou alebo iným vhodným materiálom. V pôrodnom koterci s boxom musí byť dostatočný priestor na cicanie bez ťažkostí (po oboch stranách boxu). Toto sa nedarí naplniť v kotercoch so šikmým boxom v prípade, že zábrany boxu sa nedajú zafixovať v šikmej polohe.

Materiály používané na výstavbu ustajnenia, a najmä materiály, s ktorými môžu prísť prasnice a ciciaky do styku, nesmú byť pre ne škodlivé a musia sa dať dôkladne čistiť a dezinfikovať. Dvere a priechody musia byť také široké a vysoké, aby ošípaným pri prechádzaní nimi nespôsobovali poranenia. V praxi sa môžeme stretnúť s užšími uličkami v pôrodných oddeleniach, najmä pri bezpodstielkovom ustajnení, čo spôsobuje zhoršenú manipuláciu pri presunoch a manipulácii s prasnicami a pri čistiacich a iných prácach. Pre prasnice v pôrodnici minimálna svetlá šírka preháňacej uličky je 1 000 mm a pre ostatné prasnice 850 mm.

Dôležité je, aby ustajňovacie prvky boli zostrojené a udržiavané tak, aby na nich neboli ostré hrany alebo výčnelky, ktoré by mohli poraniť zvieratá ale i obsluhujúci personál.

Podlahy musia byť hladké, nie však klzké, a tak navrhnuté, zostrojené a udržiavané, aby ošipánym nespôsobovali zranenie alebo utrpenie; súčasne musia vyhovovať veľkosti a hmotnosti ošipáných. Ak sa im neposkytuje podstielka, musia tvoriť pevný, rovný a stabilný povrch. V nových a rekonštruovaných objektoch povrch podlahy musí pre prasnice a prasničky spĺňať požiadavky (pre existujúce chovy platnosť od 1.1.2013), že najmenej 0,95 m² pre prasničku po pripustení a 1,3 m² pre prasnú prasnicu z celkovej plochy dostupnej pre ošipané musí mať súvislý pevný povrch, ktorého otvory na odvodnenie nepresahujú 15 % jeho plochy. Ak sú ošipané chované v skupinách na roštovej podlahe z betónu, otvory medzi latkami roštu môžu mať najviac 11 mm pre ciciaky a 20 mm pre prasničky a prasnice. Najužšia latka roštu musí mať 50 mm pre ciciaky a 80 mm pre prasničky a prasnice. Podľa nariadenia vlády č. 735/2002 tieto požiadavky platia pre všetky typy roštov, čo je však v rozpore so smernicou rady 2001/88/ES, podľa ktorej uvedené požiadavky sa týkajú iba podláh z betónových roštov.

V objektoch pre chov ošipáných izolácia, vetranie a kúrenie musia zaručovať, aby sa cirkulácia vzduchu, teplota, relatívna vlhkosť vzduchu, prašnosť a koncentrácia plynov udržiavali na úrovni, ktorá nie je pre ustajnené zvieratá škodlivá. Podľa uvedeného chovateľ nevie v mnohých prípadoch posúdiť, či jeho chov z tohto hľadiska je vyhovujúci alebo nie. Ale v konečnom dôsledku pri nevhodnom prostredí chovu doplatí na to sám, pretože sa mu to odzrkadlí na zhoršených výsledkoch chovu (zdravotný stav, úžitkovosť, prírastky a pod.). Rovnako nepriaznivé podmienky vplývajú aj na ošetrojúci personál a na konštrukciu technologického a stavebného vybavenia objektov. V časti budovy, kde sa chovajú ošipané, musí sa zabrániť stálej hlučnosti nad 85 dBA, ale aj stálemu alebo náhlemu hluku.

Čo sa týka osvetlenia, tak pôrodnice by mali mať zabezpečené najlepšie osvetlenie (najmä umelým svetlom), pretože tejto kategórii ošipáných je potrebné venovať zvýšenú pozornosť a teda aj kontrolu a starostlivosť. Často je potrebné byť pri pôrode, ktoré prebiehajú v nočných hodinách, preto aj umelé osvetlenie musí byť tomuto primerané. Minimálna intenzita osvetlenia podľa legislatívy je 40 luxov, čo pre vykonávanie dôkladnej kontroly prasníc a ciciakov nie je vyhovujúce. Ako pracovné osvetlenie maštale je vhodná intenzita 100 luxov a pre miestne osvetlenie v pôrodnici až 250 luxov.

Všetky automatizované alebo mechanické zariadenia dôležité pre zdravie a pohodu prasníc a ciciakov sa musia kontrolovať aspoň raz denne. Ak sa zistí porucha, musí byť okamžite odstránená, alebo ak to nie je možné, musia sa urobiť vhodné opatrenia na zabezpečenie zdravia a pohody ustajnených ošipáných až do odstránenia poruchy predovšetkým tým, že sa použijú alternatívne metódy kŕmenia a udržiavania vyhovujúceho prostredia. V chovoch, kde sa používa systém núteného vetrania, musí byť zabezpečený vhodný záložný systém zaručujúci dostatočnú obnovu vzduchu, potrebnú na zachovanie zdravia a pohody ošipáných v prípade poruchy systému. Aby sa chovateľ včas dozvedel o výskyte poruchy, musí mať zabezpečený funkčný poplašný systém, ktorý sa musí pravidelne testovať. V opačnom prípade to môže mať pre chovateľa nepriaznivé dopady, najmä v horúcom letnom období, kedy v dôsledku vysokých teplôt a nedostatočnému vetraniu bez možnosti ochladzovania, môže dôjsť aj k úhynom prasníc. Ak ide o prasnice dojčiace, týmto je ohrozená existencia aj ciciakov stratou matky a tým zdroja materského mlieka.

Dôležitou požiadavkou je, že všetky ošipané musia mať prístup ku krmivu v intervaloch podľa ich fyziologických potrieb. Túto požiadavku je potrebné zabezpečiť aj pre ciciaky pri dojčení a to tým, že ustajnenie v pôrodnom koteri umožní prasniciam komfortné ležanie a tým sa vytvorí predpoklad prístupu ciciakov k vemenu prasnice. Všetky ošipané staršie ako dva týždne musia mať stály prístup k dostatočnému množstvu pitnej vody. Z tohto dôvodu je potrebné, aby chovateľ pravidelne kontroloval napájačky z hľadiska poruchovosti a tiež aj z hľadiska požadovaného prietoku. Upchanie napájačky a nedostatočný prietok môžu byť,

najmä v horúcom letnom období, príčinou zdravotných porúch, poklesu žravosti, zníženiu mliekovosti prasníc, prírastkov ciciakov s vážnymi následkami v úžitkovosti a zdravotnom stave. Pre prasnice sa požaduje prietok 3 až 4 litre za minútu a pre ciciaky 0,5 až 1 liter za minútu. Pri použití miskových napájačiek je dôležité udržiavať ich v požadovanej čistote. Pri ciciakoch je potrebné pre rýchlejší návyk a zaučenie na pitie udržiavať v miske vodu.

Krmenie zariadenia a napájacie zariadenia musia byť naprojektované, zhotovené a umiestnené tak, aby kontaminácia krmiva a vody a nežiaduci účinok súťaženia medzi zvieratami boli minimálne. V prípade skupinovej pôrodnice krmenie prasníc je zabezpečované automatickými krmnými boxmi, ktoré svojím riešením zabezpečujú nerušený príjem krmiva.

Ošípané musia mať stály prístup k dostatočnému množstvu zdraviu neškodného materiálu umožňujúcemu vhodné vyhľadávacie a manipulačné činnosti, ako sú slama, seno, drevo, piliny a podobne alebo ich zmes. Pre prasnice a prasničky v týždni predpokladaného prasnica sa musí poskytnúť vhodný materiál na výstavbu hniezda v dostatočnom objeme, ak to nevyklučuje technológia ustajnenia používaná v zariadení. V prípade bezpodstielkového ustajnenia s produkciou hnojovice a použitia pôrodných boxov je problematické poskytnúť prasniciam materiál nielen na výstavbu hniezda, ale aj na zabezpečenie hrania. V praxi sa to v podstate ani nerealizuje a prasnice pri absencii tejto možnosti hryzú zábrany a vybavenie koterca. Požiadavka týkajúca sa poskytnutia prasniciam a prasničkám stáleho prístupu k materiálu, s ktorým môžu manipulovať, je pre existujúce chovy platná od 1.1.2013.

Poskytnutie slamy zlepšuje welfare prasníc a ciciakov nielen ako podstielka, materiál pre manipuláciu a tepelnú izoláciu, ale aj ako materiál umožňujúci realizovať potravné správanie a doplnenie diéty o vlákninu. Pri podstielaných systémoch je potrebné zabezpečiť dostatočné množstvo suchej podstielkovej slamy a dodržiavať minimálne denné množstvo. Pre dojčiace prasnice sa požaduje minimálne množstvo slamy 3,5 kg na kus alebo 0,8 kg na 1 m² plochy koterca.

Dôležitou požiadavkou ustajnenia je zabezpečiť podstatne odlišné teplotné nároky pre prasnice a prasiatka. Pre cicajúce prasiatka je najdôležitejšou požiadavkou zabezpečenie teplého suchého ležiska a celkovej tepelnej pohody dodatočnými zdrojmi tepla alebo dostatočným poskytnutím slamy, do ktorej sa môžu zavítať. Ciciaky po narodení majú najvyššie nároky na teplotu prostredia (32 - 34 °C), ktorá sa zabezpečuje lokálnym vyhrievaním priestoru ležiska (spodným alebo vrchným ohrevom). Nároky na teplo sa postupne znižujú približne o 2 °C na každý týždeň veku. V praxi sa najčastejšie používajú elektrické vyhrevné dosky alebo žiariče. Z hľadiska energetickej náročnosti, prírastkov i úhynu prasiatok sú vhodnejšie vyhrevné dosky. Pre ciciaky je najvhodnejšie vytvoriť aj brloh (búdu), najmä pri bezpodstielkovom ustajnení. Prasiatka búdy veľmi radi využívajú, lebo v porovnaní s ostatnými zdrojmi tepla najlepšie spĺňajú ich nároky na teplo.

Záver

Kategórii vysokoprasných, rodiacich a dojčiacich prasníc s ciciakmi je potrebné venovať veľkú pozornosť. Napriek odlišným nárokom prasníc a ciciakov na prostredie chovu, je dôležité zabezpečiť im čo najväčšiu pohodu a životné potreby. Okrem odpovedajúcej výživy a primeranej starostlivosti o prasnice a ciciaky, významným faktorom v úspešnosti chovu je systém ustajnenia a zabezpečenie správnych parametrov ustajňovacích priestorov. Pri výbere technologického systému ustajnenia prasníc v pôrodnici záleží najmä na jej dispozičnom riešení a materiálo-ekonomických možnostiach chovateľa.